

SPRAWOZDANIA I RECENZJE

MATTHEW LEVERING, *Engaging the Doctrine of the Holy Spirit. Love and Gift in the Trinity and the Church*, Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2016

Matthew Levering to jeden z najwybitniejszych teologów katolickich w USA. Spośród jego prac warto wymienić przede wszystkim następujące: *Christ's Fulfilment of Torah and Temple: Salvation according to Thomas Aquinas* (Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2002); *Sacrifice and Community: Jewish Offering and Christian Eucharist* (Oxford: Blackwell, 2005); *Participatory Biblical Exegesis: A Theology of Biblical Interpretation* (Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2008); *Proofs of God: Classical Arguments from Tertullian to Barth* (Grand Rapids: Baker Academic, 2016). Levering jest już postacią w Polsce znaną. Dzięki wydaniu książki *Pismo Święte i metafizyka. Tomasz z Akwinu i odnowa teologii trynitarniej* (Kraków: Dominikańskie Studium Filozofii i Teologii, 2016) możemy zapoznać się z charakterystycznym dla niego stylem uprawiania teologii. Warto wymienić dwie cechy rozpoznawcze tego teologicznego stylu, ponieważ spotykamy je również w *Engaging the Doctrine of the Holy Spirit*.

Po pierwsze, jest to z całą pewnością teologia, którą określamy mianem „klasycznej”. Mistrzami Leveringa będą więc

św. Augustyn i — w głównej mierze — św. Tomasz z Akwinu, nie zaś teologowie współcześni. Nie oznacza to jednak, że Levering nie zna albo nie rozumie współczesnej teologii. Przeciwnie, zna ją znakomicie, a jego odczytanie i orientacja we współczesnej literaturze są imponujące. Mimo to — a może właśnie dlatego — Levering pozostaje wiernym uczniem Akwinaty.

Po drugie, wspomniana świetna znajomość dzisiejszej teologii pozwala Leveringowi bardzo interesująco zestawiać różne elementy nauczania św. Tomasa z ich współczesnymi odpowiednikami. Generalnie, Levering w większości swoich książek stosuje podobną metodę: najpierw stawia problem, który zostaje zaczerpnięty z aktualnych dyskusji teologicznych; następnie kompetentnie prezentuje różne, konkurencyjne rozwiązania tego problemu; wreszcie sięga do dzieł Akwinaty i przedstawia zaawarte w nich rozwiązanie postawionego problemu jako trafniejsze i głębsze, niż ma to miejsce w pracach teologów współczesnych. Ten sposób postępowania jest ogromnie pożyteczny dla czytelnika. Czytając Leveringa, poznaje on bowiem

najważniejsze stanowiska współczesnej teologii; poznaje także teologię św. Tomasza jako coś żywego i aktualnego. Innymi słowy, Akwinata staje się w książkach Leveringa pełnoprawnym uczestnikiem współczesnych dyskusji, nadto często przewyższającym swoich dzisiejszych oponentów. Levering nie jest jednak urodzonym polemistą, nie znajdziemy więc w jego książkach ostrej krytyki poglądów, z którymi się nie zgadza. Znajdziemy za to bardzo rzeczową, nierzadko drobiazgową analizę teologicznych stanowisk współczesnych i równie rzeczową krytykę wielu spośród nich, dokonaną z perspektywy teologii św. Tomasza.

Te dwie cechy pisarstwa Leveringa znajdujemy również w *Engaging the Doctrine of the Holy Spirit*. Warto jednak zaznaczyć, że jest tu mniej polemiki niż w książce *Pismo Święte i metafizyka*, więcej za to prezentacji współczesnych stanowisk. Autor zapoznaje więc czytelnika z pneumatologiami Balthasara, Bułgakowa, Rahnera, Weinandy'ego, Coakley, Dunna i wielu innych. Bardzo dokładnie omawia problem *Filioque*, charakteryzując przy tym poglądy wybitnych teologów prawosławnych (s. 113–168). W zaskakujący sposób zestawia teologię współczesnego biblisty, Jamesa Dunna, i św. Tomasza (s. 169–208), wskazując, że elementy pneumatologicznej chrystologii tego pierwszego można dostrzec w nauce Akwinaty o posłaniach Osób Boskich (*missiones*). Wszystkie szczegółowe analizy służą fundamentalnemu celowi, którym jest nowe ujęcie Tomaszowej nauki o Duchu Świętym jako Miłości i Darze.

Autor zdaje sobie sprawę z obecnej w literaturze teologicznej krytyki określenia trzeciej Osoby Boskiej tymi nazwami. Wie, że zarzucono tej praktyce jed-

nostronność i niebiblijność. Jego własne badania prowadzą go jednak do wniosku, że czynienie z nazw „Miłość” i „Dar” najważniejszych określeń Ducha Świętego jest „biblijnie i teologicznie uzasadnione” (s. 359). Ta konkluzja pozwala Leveringowi wniknąć w tajemnice działania Ducha w Kościele (s. 209–266), jako sprawiącego jego jedność (s. 267–308) i świętość (s. 309–358). Książka ta jest więc rozbudowaną — liczącą 439 stron — teologią Ducha jako Miłości i Daru, w której te dwa określenia stanowią klucz do zrozumienia tajemnicy trzeciej Osoby Boskiej w jej wewnątrztrynitarnym życiu i działaniach *ad extra*. Czy ten projekt autora się powiódł? Czy rzeczywiście udało mu się pokazać zasadność i „operatywność” takiej teologii Ducha Świętego? Z całą pewnością Levering dowiódł, jak bogata jest klasyczna łacińska teologia Ducha, oparta na analizie rzeczywistości Miłości i Daru. Jeśli więc jego obrona tradycyjnego, augustyńsko-tomistycznego rozwiązania nie będzie dla kogoś przekonująca, to jednak spowoduje, że nie będzie już możliwa płytko i oparta na nieporozumieniach krytyka. Cieszy zatem, że Wydawnictwo Instytutu Tomistycznego i Wydawnictwo W drodze przymierzają się do opublikowania książki Leveringa w języku polskim. Jeśli to zamierzenie zostanie wprowadzone w czyn, polski czytelnik otrzyma znakomite opracowanie teologii Ducha Świętego, które jest wartościowym uzupełnieniem fundamentalnego dzieła Yves'a Congara (*Wierzę w Ducha Świętego*, t. 1–3, Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 1995–1996).

Mateusz Przanowski OP